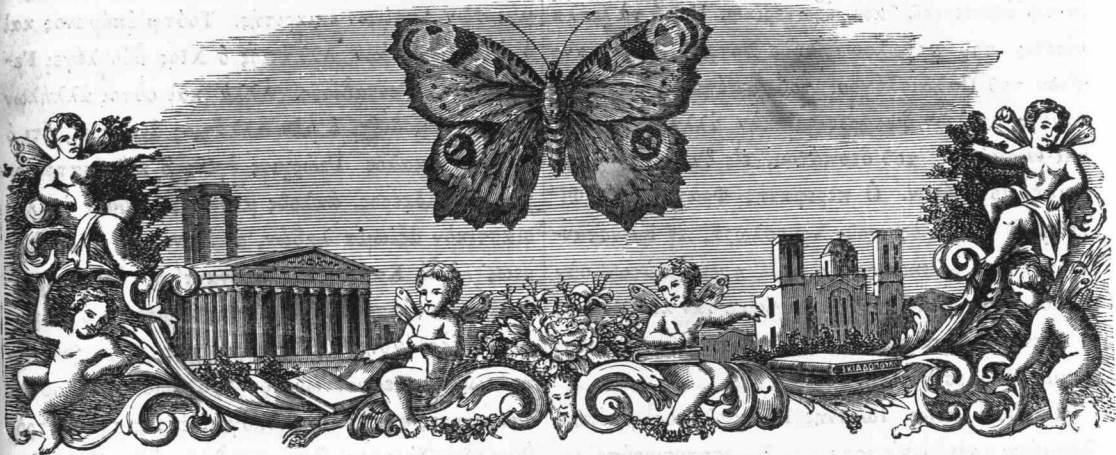

Χ Ρ Υ Σ Α Λ Λ Ι Σ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ,

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ,

ΠΟΙΚΙΛΑ.

ΤΟΜΟΣ Γ'.

15 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ, 1865.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 67.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ο ΣΧΟΛΑΡΙΟΣ.

ΥΠΟ τριπλὴν ἔποψιν καθίσταται ἄξιος μνήμης ὁ βίος τοῦ Σχολαρίου· ὑπῆρξεν ὁ διασημότερος λόγιος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ὁ ἐνθερμότερος ζηλωτὴς τῆς πατρῆου θρησκείας, καὶ ὁ πρῶτος, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πατριάρχης· ἀνὴρ ἐν συνόλῳ, ὅστις ἐν ὥρᾳ κινδύνου καὶ καταστροφῆς· πρὸς οὐδὲν ἐλογίσαστο σωτηρίαν καὶ πατρίδα ἀπέναντι τῆς κινδυνεύουσας ὀρθοδοξίας, ἥτις λαμπροτέραν ἐκ τῆς καταστροφῆς προσκτηθεμένη αἴγλην, νικήτρια τοῦ θανάτου ἀνεδείχθη, καὶ ἀδούλωτος διατηρηθεῖσα ἐδημιούργησε, μετὰ τεσσάρων αἰώνων ἐξαγνισμόν, πάλιν τὴν πατρίδα, τὴν ὁποίαν ἡ ἀξιοσημείωτος καὶ μοναδικὴ εἰς τὰ χρονικὰ ἐπιμονὴ ἐνὸς ἀνδρὸς· δούλην παρέδωκεν εἰς τὰς ὁρδὰς τοῦ Ὀτμάνου.

Ἡ Ἑλληνικὴ ἐκκλησία εἰσέτι δὲν ἀντήμειψε πρεπόντως τὴν μνήμην τοῦ Σχολαρίου, ὅστις οὐ μόνον ἔσωσε τὴν ὀρθοδοξίαν, ἐνῷ ἡδύνατο νὰ σώσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον τοῦ κατακτητοῦ μετὰ καταπληκτικῆς παῖρξιας τὰ δόγματα τῆς ἱερᾶς ἡμῶν πίστεως ἐξέθηκε, καὶ τὸν φανατισμὸν ἐκείνου εἰς ἀγάπην καὶ σέβας μετέτρεψε.

Α'.

Γεώργιος ὁ Σχολάριος (1) ἐγεννήθη, ὡς πιθανολογεῖται, περὶ τὰ 1400 εἰς Χίον (2). Νέος μεταβάς εἰς Βυζάντιον ἠκροάσατο τὰ μαθήματα τῶν ἐκεῖ διδασκάλων, καὶ ἰδίως Ματθαίου Καμαριώτου τοῦ ἐκ Θεσσαλονίκης (3). Μετ' οὐ πολὺ διω-

(1) Πιθανῶς ἐπωνομάζετο Φωτεινός, διότι οὕτω καλεῖται καὶ ὁ ἐπ' ἀδελφῷ ἀνεψιὸς τοῦ Θεόδωρος· τὸ δὲ σ χ ο λ ᾶ ρ ι ο ς παρώνυμον ἔσται δοθὲν κατὰ τὸν μαθηματικὸν αὐτοῦ βίον.

(2) Οὕτω λέγουσιν οἱ Λεονάρδος Χῖος καὶ Μάξιμος Μαργουίνος. Ὁ Φαβρίκιος (Bibliotheca Graeca, tom. XI) ἄγνωστον ἐπὶ τίνι μαρτυρίᾳ, τὸν λέγει Κωνσταντινουπολίτην.

(3) *Εν τινι χειρογράφῳ παρὰ Κρουσίου (Turco-Graecia σελ. 187) ἀναγιγνώσκεται «τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιστάτου Ματθαίου τοῦ Καμαριώτου, ἐξήγησις εἰς τὰς ἐπιστολάς Συνεσίου, γεγραμμένη οἰκείᾳ χειρὶ τοῦ αὐτοῦ Καμαριώτου· καὶ ἔτι βραχὺ ὑπόμνημα εἰς τὸν αὐτὸν Καμαριώτην, ὅτι ἀπὸ Θεσσαλονίκης ὁρμώμενος καὶ φιλόσοφος ὃν ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐν ταῖς ἐσχάτοις δυστυχέσι χρόνοις τῶν βασιλέων τῶν Παλαιολόγων, καὶ ὧδε μείνας μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως· ὑπῆρξε διδάσκαλος τοῦ πατριάρχου κυρίου Γεναδίου τοῦ Σχολαρίου, καὶ ἄλλων τινῶν ἀρχόντων, περὶ τὰ μέσα τῆς βασιλείας τοῦ Σουλτάνου Μουράτου».

Καὶ Μάξιμος Μαργουίνος ἐν ἐπιστολῇ πρὸς Ἐρσχελον ἐπιβεβαιῶι τοῦτο.

ρίσθη διδάσκαλος τῆς ἐκεῖ σχολῆς, καὶ ὕστερον γενικὸς βασιλικὸς κριτὴς (1).

Διάσημος νομολόγος, εὐγλωττος ῥήτωρ, ἐξοχος θεολόγος καὶ φιλόσοφος, ὁ Γεώργιος Σχολάριος ἀπελάμβανε μεγάλης φήμης καὶ ὑπολήψεως ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ ἐξωτερικῷ. Ἦτο τὰ μάλα οἰκεῖος τοῦ μεγάλου δουκὸς Νοταρᾶ, Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, τοῦ μετέπειτα βασιλεύσαντος, μετ' ὧν διετῆρει φιλικὴν ἀλληλογραφίαν, καὶ Θεοδώρου τοῦ δεσπότη, εἰς ὃν ἐξεφώνησεν ἐπικήδειον λόγον. Ὁ περιφανὴς Φραγκίσκος Φίλελφος, γαμβρὸς τοῦ Χρυσολωρᾶ, ἐν Κωνσταντινουπόλει φιλικώτατα συνεδέθη μετ' αὐτοῦ οὐχ ἥττον δὲ σχετικοὶ τοῦ Γεωργίου ἦσαν καὶ Μάρκος ὁ Λιπομάνος, πατρίκιος τῆς Ἑνετίας, Ἀντώνιος Καμαλδουλέσης, κλπ.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Παλαιολόγος! βλέπων ὁσημέραι κινδυνεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνεκα τῆς προσεγγίσεως τῶν Τούρκων, ἠναγκάσθη ἵνα πραγματοποιήσῃ τὴν τοσοῦτον ποθουμένην ὑπὸ τῶν Λατίνων ἔνωσιν τῶν δύο ἐκκλησιῶν, εὐελπιζόμενος βοήθειαν ἀπὸ τῆς Δύσεως πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κινδύνου. Ἀπελθὼν οὖν εἰς Ἰταλίαν, ἔνθα ἐπρόκειτο νὰ συγκροτηθῇ ἡ πρὸς συζήτησιν τῶν ὅρων τῆς ἐνώσεως σύνοδος, παρέλαβε τοὺς ἐπισημοτέρους τῆς αὐτοκρατορίας ἄνδρας, Γεώργιον Σχολάριον, Γεώργιον Γεμιστὸν, Ἀργυρόπουλον καὶ λοιποὺς. Γενομένης τῆς συνόδου ἐν Φεβράριῳ καὶ Φλωρεντίᾳ, μετὰ πολλὰς συζητήσεις, ὁ αὐτοκράτωρ συνήνεσεν εἰς τὴν παραδοχὴν τοῦ περιδοῦντος ὅρου περὶ τῆς ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος. Ὁ Σχολάριος ὅμως καὶ ἄλλοι ἠρνήθησαν ἵνα υπογράψωσι καὶ ἀπῆλθον εἰς Βενετίαν. Ὁ δὲ Ἰωάννης ἐπανεστρεψεν ἄπρακτος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀναβαλὼν ἐς ἄλλοτε τὴν ἐπικύρωσιν τῆς ψευδοσυνόδου ἐκεῖνης.

Ἡ ἄρνησις τοῦ Σχολαρίου ἐνανάγησε πάντα τὰ σχέδια τῶν Λατίνων, οἵτινες ἐξάνεστησαν κατ' αὐτοῦ. Καὶ δὴ πρῶτος ὁ λατινόφωνος Κρῆς Μαθαῖος ὁ Καρυοφίλης ἐδημοσίευσεν ἐν ἔτει 1628 εἰς τὸ ἐν Ῥώμῃ τυπογραφεῖον τῆς προπαγάνδας, ὑπὸ τὸ πλαστώνυμον τοῦ Σχολαρίου, πόνημα συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ ψευδοσυνόδου (Gennadii, Defensio concilii), ἰσχυρισθεὶς πρὸς

κάλυψιν τῆς πλαστοουργίας, ὅτι δύο ὑπῆρξαν Γεννάδιοι, ὁ μὲν νομοδιδάσκαλος συνοδεύσας τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην ἐν τῇ συνόδῳ καὶ ὑπὲρ τῶν Λατίνων συνηγορήσας, ὁ δ' ἕτερος μοναχὸς, μαθητὴς καὶ στενὸς φίλος Μάρκου τοῦ Ἐφέσου, δριμύς τῶν Λατίνων ἐπικριτὴς. Τοῦτ' ἐπόμενος καὶ ὁ ὁμόφωνος Λέων Ἀλλάτιος ὁ Χίος δύο λέγει Γεωργίους ἢ Γενναδίους. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἀλλήλων διίστανται, διότι ὁ μὲν Ἀλλάτιος ἀναφέρει, ὅτι ὁ νομοδιδάσκαλος Γεώργιος ἐγένετο καὶ πατριάρχης, ὁ δὲ ἕτερος, ἀπλοῦς μοναχός, οὐδὲν ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα λαβὼν, ἀπέθανε πρὸ τῆς ἀλώσεως· ὁ δὲ Καρυοφίλης τοὐναντίον, ὅτι ὁ νομοδιδάσκαλος ἀπεβίωσε πρὸ τῆς ἀλώσεως, ὁ δὲ μοναχὸς ἐξελέχθη καὶ πατριάρχης. Τὴν γνώμην τούτων, διατεμνόντων τὸν Σχολάριον, ἠκολούθησαν πάντες σχεδὸν οἱ θεολόγοι, ἐκτὸς τοῦ πατρὸς Ῥιχάρδου Σίμωνος, ἑνα παραδεχομένου Γενναδίου εἰς τὴν ἐν ἔτει 1685 κατὰ Θωμᾶ Σμιθίου περὶ Μετουσιώσεως διατριβὴν του. Σὺν τούτῳ δὲ καὶ οἱ Brucker, Renaudotius, ἑνα ὁμοίως ἀναφέρουσι Γεννάδιον. Οἱ δὲ Φριδερίκος Σπαγγέμιος καὶ Οὐδίνος ῥητῶς ἀποφαινόμενοι, ὅτι πάντα τὰ εἰς Γεννάδιον ἀποδιδόμενα ὑπὲρ Λατίνων ποιήματα ἐπλαστουργήθησαν ὑπ' ἄλλων λατινοφρονούντων Ἑλλήνων (1).

Ὅτι δὲ ὁ Γεώργιος Σχολάριος εἶνε ὁ αὐτὸς ὁ ἐν Φλωρεντίᾳ παρευρεθείς, καὶ μετέπειτα πατριάρχης, καὶ ὅτι ἐν τῇ ψευδοσυνόδῳ ἐκείνῃ δὲν συνηγόρησεν ὑπὲρ τῶν Λατίνων, ἀρκείτωσαν ταῦτα. Ὁ Ἐμμανουὴλ Μαλαξὸς (2) ἀναφέρων τὴν μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐκλογὴν τοῦ Σχολαρίου ὡς πατριάρχου λέγει, «σύνοδος γεγονυῖα κατὰ τὸν ὀρισμὸν τοῦ Σουλτάνου ἐκλεξάν ὡς πατριάρχην Γεώργιον τὸν Σχολάριον, ὃν εἶχε ὁ Ἰωάννης εἰς Φλωρεντίαν» ταῦτα λέγει καὶ Ζυγομαλάς καὶ Σίλβεστρος. Αὐτὸς ὁ Γεώργιος Σχολάριος γράφων πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Τραπεζοῦντος λέγει ταῦτα. «Καὶ ἡμεῖς γὰρ πολλὰ περὶ τῆς ἐνώσεως συμβουλευσάμεν, ἕως ἄλλοι τὴν τοῦ πράττειν ἐξουσίαν λαβόντες, ἀπόντων ἡμῶν, οὕτω τούτων διέθεντο ὡς ἀπεβῆαί τῃ ἡμᾶς ἐκείνων ἀναγκασθῆναι.» Καὶ πρὸς Μάρκον τὸν Ἐφέσου, «ἀλλὰ νῦν, Θεοῦ συνάρασι, τούτων πάντων καταπεφρόνηκα, καὶ ἐμαυτὸν καθαρώτατον, καὶ φανερώτατον τῆς

(1) Γράφων πρὸς Φίλελφον λέγει, «ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἐν τῷ δικάζειν θορύβῳ οὐδ' ἀναπνεῖν σχεδὸν συγχωρούμενος, καὶ ἄκων ἐξαμαρτάνω τι πρὸς τοὺς φίλους.»

(1) Ἰδὲ καὶ Δοσιθέου, τόμον Ἀγάπης, προλεγ.

(2) Πατριαρχικὴ Ἱστορία, ἐν Martini Krusii, Tureo-graecia.

ἀληθείας συναγωνιστὴν ἔταξα, ὥστε τὰ τῶν πατέρων μου δόγματα, καὶ τὴν τῆς ὀρθοδοξίας ἀκρίβειαν ἀνυποστόλως διαγγέλλειν κατὰ τὸν σκοπὸν τῆς σῆς μεγίστης ἀγιότητος.» Πρὸς δέ, πῶς δύναται νὰ θεωρηθῇ λατινῶφρων ὁ Σχολάριος, ὁ τοσοῦτον δριμύως γράψας κατὰ τῆς ἐπὶ πατριάρχου Βέκκου πρὸς ἔνωσιν συνόδου, κατὰ τῆς αἰρέσεως τοῦ Βαρλαάμ, καὶ Ἀκινδύνου, καὶ ὑπὲρ τοῦ Παλαμᾶ συνηγορήσας; Ὁ Μαρτίνος Κρούσιος ἐν Τουρκογραφικῇ λαλῶν περὶ τοῦ μετέπειτα πατριάρχου Σχολαρίου ἐπιφέρει, *Qui anno 1439 Latinis in concilio Florentino de processione spiritus sancti etiam ex filio assensus fuerat.* Καὶ ὁ Lebeau (XXI, σελ. 225) ἓνα Σχολάριον παραδέχεται.

Σὺν τοῖς ἄλλοις ἀναφερόμεν καὶ τὸ ἐξῆς πρὸς κατὰδεῖξιν τῆς ὑπὸ τῶν λατίνων πλαστογραφήσεως τῶν συγγραμμάτων τοῦ Σχολαρίου. Ἐν τῇ ἐν ἔτει 1530 ἐν Βιέννῃ ὑπὸ Ἰερωνύμου Βιέτορ τυπωθεῖσα διαλέξει τοῦ Σχολαρίου μετὰ τοῦ σουλτάνου Ἀμουράτη, ὁ Γεννάδιος ἐν σελίδι 20 ὁμιλῶν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπιφέρει, «ὃ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται,» οἱ δ' ἐκδύται λατῖνοι προσέθηκαν «ὃ ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ» ἐκπορεύεται, καὶ ἐν τῇ λατινικῇ μεταφράσει *et ex filio!*

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ἐπιστρέψας εἰς Κωνσταντινούπολιν ἄπρακτος, καὶ ὥσεί τιγόμενος ὑπὸ ἐσωτερικοῦ ἐλέγχου ἔζησεν ἑλεεινῶς, παρὰ πάντων ἀποστρεφόμενος, καὶ σωματικῶς μαραινόμενος. Καὶ αὐτοὶ οἱ λατῖνοι ὁμολογοῦσιν ὅτι ἡ πρὸς ἔνωσιν ἀπόπειρα τοῦ δυστυχοῦς ἐκείνου μονάρχου ἦτον ἀποτέλεσμα καθαρᾶς πολιτικῆς, οὐδὲν ἕλκρος *ειλικρινείας* φέρουσα, ἀλλ' ὑπὸ μόνον τοῦ μεγάλου κινδύνου *σιγημαίως* ὑπαγορευθεῖσα (1). Τὴν 31 Ὀκτωβρίου 1449 ἀπεβίωσε, καὶ διάδοχος ἐξελέχθη ὁ ἀδελφός του Κωνσταντῖνος ὁ Δράγας, τέως δεσπότης τοῦ Μορέως. Μόλις ἔφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐστέφθη αὐτοκράτωρ, καὶ ὁ τότε πάπας Νικόλαος Ε' τῷ ἔγραψεν ἐξορκίζων ἵνα ἐπισπεύσῃ τὴν ἔνωσιν.

Ἡ θέσις τοῦ Κωνσταντίνου οἰκτρὰ ἦτο κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην. Οἱ Τοῦρκοι ἐπλησίαζον· οἱ Ἕνετοὶ τὸν ἡνόχλουν διὰ τῶν ἀπαιτήσεων των, ὑποσχόμενοι βοήθειαν ἂν ἐνυμφεῖτο τὴν θυγατέρα τοῦ δόγη Φόσκαρι· ὁ Πάπας μόνον, μετὰ

τὴν τέλει τῆς ἐνώσεως, τῷ ὑπέσχετο βοήθειαν. Συναισθηθόμενος, ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ κολακεύσῃ τὴν Δύσιν, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ἀποστολῆς ἐπικουριῶν, ἐφάνη ὅπως οὖν ἐνδίδων. Συνεκάλεσε σύνοδον ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ, καθ' ἣν ὁ Σχολάριος, ὁ Πλήθων, καὶ ἄλλοι συνεζήτησαν μετὰ τῶν Λατίνων καὶ κατέδειξαν τὸ ἐσφαλμένον τοῦ περιδοῦναι τῆς ἐνώσεως ὅρου (1). Ὁ αὐτοκράτωρ ἐπὶ τέλους ἠναγκάσθη νὰ γράψῃ εἰς τὸν πάπαν ἵνα στείλῃ ἀνθρώπους μάλλον πεφωτισμένους ὅπως συζητήσωσι ἐνώσεως.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μεγάλως ἐφημίζετο ἐν τῇ Δύσει διὰ τὰς θεολογικὰς γνώσεις του ὁ ἐκ Θεσσαλονίκης Ἰσίδωρος, ἀρχιεπίσκοπος Κιέβου, ἀσπασάμενος τὸν λατινισμόν καὶ καρδιναλῖος προχειρισθείς. Τοῦτον ὁ πάπας Νικόλαος ἐπεμψεν ἐν ἔτει 1452 εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἐπικύρωσιν τῆς ἐνώσεως. Πάντες σχεδὸν βλέποντες τὸν κίνδυνον συνήνεσαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Σχολάριος, φαίνεται, ὅτι ἐνεδύθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα, μετονομασθεὶς Γεννάδιος, καὶ μονάζων ἐν τῇ μονῇ τῆς Παμμακαρίστου (2). Ἐρωτώμενος δὲ περὶ τῆς ἐνώσεως, ἐκλείσθη εἰς τὸ κελλεῖόν του καὶ λαβὼν χάρτην ἔγραψε τὴν γνώμην του ὡς ἐξῆς:

« Ἄθλιοι Ῥωμαῖοι εἰς τί ἐπλανήθητε, καὶ ἀπεμακρύνετε ἐκ τῆς ἐλπίδος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἠλπίζατε εἰς τὴν δύναμιν τῶν Φράγκων, καὶ σὺν τῇ πόλει ἐν ἣ μέλλει φθαρῆναι, ἐσχάσατε καὶ τὴν εὐσέβειάν σας. Ἰλέός μοι, κύριε· μαρτύρομαι ἐνώπιόν σου, ὅτι ἀθῶός εἰμι τοῦ τοιοῦτου πταίσματος. Γινώσκετε, ἄθλιοι πολῖται, τί ποιεῖτε; καὶ σὺν τῷ αἰχμαλωτισμῷ, ὃς μέλλει γενέσθαι εἰς ὑμᾶς, ἐσχάσατε καὶ τὸ πατροπαράδοτον, καὶ ὁμολογήσατε τὴν εὐσέβειαν; οὐαὶ, ὑμῖν ἐν τῷ κρίνασθαι! » Ταῦτα γράψας καὶ προσηλώσας εἰς τὴν θύραν τοῦ κελλείου του ἐκλείσθη ἐνδόν. Ἡ προκήρυξις μεγίστην ἀλλοίωσιν ἐπέφερεν εἰς τὰ πνεύματα· αἱ μοναχαὶ ἀνεθεμάτισαν τὴν ἔνωσιν καὶ τοὺς αἰτίους· οἱ δὲ τοῦ ἀγοραίου λαοῦ διασπαρέντες εἰς τοὺς ὁδοὺς καὶ καπηλεῖα, ἐκράτουν φιάλας ἀκράτου, καὶ ἀναθεματίζοντες τοὺς ἐνωτικοὺς ἔπινον

(1) Ἰδὲ Πρακτικὰ τῆς Συνόδου ταύτης συνταχθέντα ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Λασκάρεως, ἐν Δοσιθέου τόμῳ Καταλλαγῆς, σελ. 457 καὶ ἐπ.

(2) Πρὸ ὀλίγου ὁ Γεννάδιος ἔγραψε πόνημα. «Κατὰ τῆς Σιμωνιακῆς αἵρέσεως, ἡ ἀπιστίας» ὅπερ ἔστειλε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον, ἵνα τὸν ἀποτρέψῃ τῆς ἐνώσεως.

εἰς πρεσβείαν τῆς εἰκότος τῆς Θεομήτορος, παρκαλοῦντες αὐτὴν ἵνα γίνῃ ἀρρωγὸς τῆς πόλεως, καὶ ἀναβοῶντες « Τὴν Λατίνων οὔτε βοήθειαν, οὔτε τὴν ἔνωσιν χρῆζομεν. Ἀπέστω ἀφ' ἡμῶν ἡ τῶν ἄζυμιτῶν λατρεία » (1).

Ἐνῷ ταῦτα διεδραματίζοντο, ὁ βασιλεὺς προσεπάθει ἵνα τελέσῃ τὴν ἐνωτικὴν λειτουργίαν. Πολλοὶ τῶν ἱερομονάχων, ἱερέων, ἡγουμένων καὶ λοιπῶν οὐ μόνον δὲν παρεδέχοντο νὰ συλλειτουργήσωσι μετὰ τῶν ἐλθόντων Λατίνων, ἀλλὰ καὶ ἐχωρίζοντο ὡς ἀσεβῶν ἄλλοι δὲ παρητήθησαν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ πατριάρχης εἶχε τελευτήσῃ, διαρκούσης τῆς ἐν Φλωρεντίας συνόδου, ἔμενε κενὸς ὁ πατριαρχικὸς θρόνος, διότι οὐδεὶς συνῆκει ἵνα δεχθῇ τοιοῦτο βᾶρος κατ' ἐκείνας τὰς ἀνωμάλους καὶ σκανδαλώδεις περιστάσεις. Διὰ τῆς βίας λαβόντες ἐχειροτόνησαν μετὰ ταῦτα τὸν Γρηγόριον Μάμμκν, ὅστις βλέπων τὸ σκάνδαλον αὐξανόμενον, καὶ τὴν ἄλωσιν προλέγων, παρητήθη.

Ἐν τέλει κατωρθώθη μετὰ μυρίας δυσχερείας ἵνα τελεσθῇ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀγίας Σοφίας ἡ κοινὴ μυσταγωγία, καθ' ἣν ἐμνημονεύηται καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πάπα Νικολάου. Ἀλλὰ καὶ αὐτοί, οἱ χάριν ἀδροφροσύνης πρὸς τὸν βασιλέα, παρευρεθέντες δὲν ἔλαβον προσφορὰν ἀντιδώρου, ὡς βδελυκτὴν *θυσίαν τελεσθεῖσαν ἐν τῇ ἐνωτικῇ λειτουργίᾳ*.

Μετ' οὐ πολὺ ἐπῆλθε μέγα σχίσμα μεταξὺ τῶν κληρικῶν τῆς βασιλευσούσης, καὶ ἐγένετο ἡ ἔνωσις ἀληθῶς διαίρεσις. Τοσαύτη δὲ ὑπῆρχεν ἡ κατὰ τῶν ἐνωτικῶν καταφορὰ, ὥστε οἱ ἱερεῖς ἤρνουντο νὰ λειτουργήσωσι ἢ ἐκπληρώσωσι τὰ ἄλλα τοῦ ἐπαγγέλματός των. Ἐάν τις τῶν ἱερέων προσεκαλεῖτο εἰς κηδεῖαν νεκροῦ ἢ μνημόσυνον τεθνεώτος, καὶ ἐφαίνετο ἐκεῖ που τις ἱερεὺς ἐνωτικὸς, παρευθὺς ὁ πρῶτος ἐκδυόμενος τὸ φελώνιον ἔφρευγε σπεύδων, ὡς ἀπὸ πυρός. Γυνὴ τις ὠδίνουσα, διηγεῖται ὁ Δούκας, προσεκάλεσε τὸν πνευματικὸν τῆς Ἰάκωβον καὶ ἐξωμολογήθη· ἐπειδὴ δὲ οὗτος τὴν προέτρεψε νὰ κοινωνήσῃ, ἡ γυνὴ τὸν ἠρώτησεν ἐὰν συνεχωρεῖτο νὰ μεταλάβῃ ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ ἱερέως τῆς λειτουργήσαντος ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ καὶ συγχωρονήσαντος· ὁ γέρον, ἐνωτικὸς ὢν, τῇ εἶπε, « συγχωρημένον ἔστω ὁ Θεὸς συχωρήσει σοι· ἀπελθε ἀποβάλλουσα πάντα σκοπὸν· καὶ γὰρ ἱερεὺς ἐστὶ καὶ λειτουργὸς· ἀδιάκρίτως κοινωνήσῃς » ἡ γυνὴ δειλιάσασα ἐπὶ τῇ ἀνεμποδίστῃ ταύτῃ ἀπολογίᾳ, μετεκκλέσατο ἄλλον Νεόφυτον, πνευματικὸν τῶν ἀνακτόρων· οὗτος δὲ

τὴν ἀπέτρεψε λέγων « ἀσυγχωρητὸν ἐστὶν· εἰ γὰρ λάθοις κοινωνήσας ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἄρτον ἔφαγες, καὶ οἶνον ἔπιες. »

Ἡ Ἀγία Σοφία ἐθεωρεῖτο βέβηλος, καταφύγιον *δαιμόνων*, καὶ βωμὸς *ἐλληνικὸς*· τὰ πάντα ἐν αὐτῇ ἦσαν σκοτεινά· μήτε κηρίον, μήτε λυχναφία· *ἐρημος τὸ ἅγιον τέμενος ἐφαίνετο προσημαῖνον τὴν ἐρημίαν*, ἣν ὑποστήναι μέλλει διὰ τὰς παραβάσεις καὶ ἀνομίας τῶν κατοίκων (1).

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁ Γεννάδιος ἐγκλειστος ἐδίδασκε τὰ πλήθη, προλέγων τὴν ἄλωσιν, καὶ ἐκσφενδονίζων τοὺς κεραυνοὺς τοῦ ἀναθέματος κατὰ τῶν ἐνωτικῶν.

Ἡ πολιορκία ἦτο ἐν τῇ ἀκμῇ, καὶ ὁ τρομερὸς οὗτος δημαγωγὸς δὲν ἔπαυε διεγείρων τὸν λαόν, γράφων κατὰ τῶν ἐνωτικῶν, καὶ πλέκων συλλογισμοὺς καὶ ἀντιφάσεις, συνεργὸν ἔχων καὶ τὸν μέγαν δοῦκα Λουκᾶν Νοταρᾶν, ὅστις τοσοῦτον κατὰ τῶν λατίνων ἐφρύαττεν, ὥστε δεικνύων τοὺς Τούρκους ἀνέκραξε « κρείττοτερον ἐστὶν εἰδέναι ἐν μέσῃ τῇ πόλει φακίλιον βασιλεῦον Τούρκων, ἢ καλύπτραν Λατινικὴν. »

Οἱ Λατίνοι χαιρεκάκως ἔβλεπον τὰ ἐπαπειλοῦντα τὴν πόλιν δυστυχήματα, καὶ ὥσκι ἄντεκδικούμενοι, συνεννοοῦντο μετὰ τῶν ἔξω Τούρκων. Τεσσαράκοντα ῥιψοκίνδυνοι νέοι ἀπεφάσισαν ἵνα ἐξέλθωσι καὶ τυρπολήσωσι τὸν Τουρκικὸν στόλον· ἀλλ' οἱ ἐν τῷ Γαλατᾷ Φράγκοι εἰδοποίησαν διὰ συνθηματικῶν πυρῶν τοὺς Τούρκους, οἵτινες ἐπιπεσόντες κατεβύθισαν τὸ τυρπολικόν· ἅπαντες δὲ οἱ νεανίαι οἰκτρῶς ἀπωλέσθησαν (2).

(1) Δούκας, σελ. 260.

(2) Historia Politica, σελ. 60 (Turcograecia).

Ἀρμένιος τις ποιητὴς, σύγχρονος τῇ ἁλώσει, λέγει· « ἐν τούτοις ὁ ἡγεμὼν τῆς Σταμπούλ, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχων ἐστραμμένους πρὸς τὰ Φραγκικὰ ἔθνη, περιέμενε. Ἀλλ' οἱ ἀνελείμνορες Λατίνοι ἀναιδῶς τῷ ἔλεγον « ἀσπάσθητι τὴν πίστιν μας, καὶ δὸς ἡμῖν τὴν πόλιν σου. » (Lebeau, XXI, σελ. 309. Brosset).

Ὁ Λεονάρδος Χίος, δυτικὸς ἀρχιεπίσκοπος Μιτυλήνης, αὐτόπτης τῆς ἁλώσεως γράσων πρὸς Πάπαν Νικολάον, ἐπιπίπτει λάβρος κατὰ τῶν δυστυχῶν Ἑλλήνων, ἀποδίδων τὴν ἄλωσιν εἰς τὴν μὴ ἔνωσιν· « Per questo sdegnato il signor Dio meritamente vi ha voluto dare nelle mani de vostri nemici. Non havete voi violato la promission dell'unione, la qual voi faceste con solenne giuramento; Piangete adunque le vostre miserie, riprendete voi medesimi, e non condannate gli altri. . . O miseri Greci, et infelici, i quali proibirono i Latini, che non maneggiassero le cose sacre, non potrete accordarvi insienne per pena del vostro peccato. . . (Sansovino σελ. 258, 266.)

Ὁ Μωάμεθ γενόμενος κύριος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μετ' ἐκπλήξεως παρατήρησε τὴν ἐν τῇ βυζαντινῇ πρωτεύουσῃ λειψανδρίαν. Ἐκ τῶν κατοίκων οἱ μὲν ἔπεσαν μαχόμενοι παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ μάρτυρος αὐτοκράτορος, οἱ δ' ἔφυγον ἅμα εἶδον τὴν ἡμισέληνον κυματίζουσαν ἐπὶ τῆς Ἀγίας Σοφίας, οἱ δ' ἐπιμεινάντες ἐκρύφθησαν. Κατανοῶν ὅτι μόνον ἐλαττήριον συγκεντρώσεως τῶν χριστιανῶν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ἦτο τὸ πατριαρχεῖον, ὥσει θρησκευτικὸν καὶ ἔθνικὸν κέντρον θεωρούμενον, εἰσηγήσει καὶ τῶν παρακολουθούντων χριστιανῶν γραμμακτέων, προσεχάλεσε τοὺς ἀπάτριδας Ἕλληνας ἵνα συνελθόντες ἐκλέξωσι πατριάρχην τῆς ἀρσεκείας τῶν, τὸν ὅποιον ὑπέσχετο νὰ καθιδρύσῃ κατὰ τὰ βυζαντινὰ ἔθιμα.

Τὸ δέλεαρ ἐκεῖνο πλουσίαν παρήγαγεν ἄγραν κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ ἄθροοι ἐπαρουσιάσθησαν, ὥσει λησμονήσαντες τὴν ἀλωθείσαν πατρίδα, ἀπέναντι τῆς πατρὸς θρησκείας. Τὸ ὄνομα τοῦ Σχολαρίου ὁμοθυμῶς ἐπροτάθη καὶ ἄνευ ἀντιλογίας παρεδέχθη. Ὁ δὲ μοναχὸς Γεννάδιος, ὑπὸ τὸ ῥάσον ἀρετᾶς ἀναχωρητοῦ ἐξασκῶν, ἀπεποιήθη τὴν ἐξοχὸν τιμὴν μετὰ πολλὰς παρακλήσεις συνήνεσεν ἢ ἀναδεχθῇ τὸν φόρτον τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀξιώματος, θαρρῶν, ὅτι ἡδύνατο διὰ τῶν φῶτων, τῆς εὐγλωττίας, καὶ τῆς ἀγωγῆς του, νὰ μεσολαβήσῃ μεταξὺ τοῦ ξίφους τοῦ κατακτητοῦ καὶ τῆς δυστυχίας τῶν συμπατριωτῶν του, ἐλαφρώτερα καθιστῶν τὰ δουρικὰ δεσμὰ. Ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων ἐτελέσθη ἡ πρώτη μετὰ τὴν ἄλωσιν χριστιανικὴ λειτουργία ὁ μητροπολίτης Ἡρακλείας μετ' ἄλλων ἀρχιερέων, καὶ ἐνώπιον παντὸς τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος, ἐχειροτόνησε τὸν Γεννάδιον Σχολάριον πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως καὶ Νέας Ῥώμης.

Μετὰ τὴν χειροτονίαν, ὁ νέος πατριάρχης συνοδεύμενος ὑπὸ τῶν ἐξοχωτέρων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, μετέβη παρὰ τῷ Σουλτάνῳ πρὸς προσκύνησιν (1). Ὁ Μωάμεθ ὑπεδέχθη τὸν ἀρχηγὸν τῆς ὀρθοδόξιας εὐμενέστατα καὶ, ἀφοῦ ὠμίλησαν περὶ διαφορῶν ἀντικειμένων, τῷ ἐνεχείρισε, κατὰ τὸ ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν ἔθος, δεκανίκιον χρυσοῦν μετὰ λίθων πολυτίμων καὶ μαργάρων ἐγκεκασμμένον, ἐπειπὼν « Πατριάρχευ ἐπ' εὐτυχίᾳ, » καὶ ἔχε τὴν φιλίαν ἡμῶν ἐν οἷς θέλεις, ἔχων » πάντα τὰ σὰ προνόμια, ὥς καὶ οἱ πρὸ σοῦ πα-

» τριάρχαι εἶχον. » Μετὰ τοῦτο κατήλθεν ἕως κάτω τῆς αὐλῆς συνοδεύων τὸν πατριάρχην, τὸν ὅποιον καὶ ἀνεβίβασεν ἐπὶ ἡντρεπισμένου ἵππου, προστάξας ἵνα πάντες οἱ μεγιστάνες τῆς αὐλῆς του ἐξέλθωσιν εἰς συνοδίαν τοῦ πατριάρχου (1). Ὁ Γεννάδιος παρακολουθούμενος καὶ ὑπὸ λαμπρᾶς συνοδίας περιήλθε τὴν πόλιν εὐλογῶν.

Ὁ Σουλτάνος ἐξέδωκε καὶ διάταγμα ἵνα μηδεὶς ἐνοχλήσῃ ἢ ἀντιτείνῃ τῷ πατριάρχῃ, ὅστις ἀφίετο ἀκαταζήτητος, καὶ ἀδιάσειστος, ἐλεύθερος παντὸς τέλους καὶ δόσεως, αὐτὸς τε καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ διάδοχοι πατριάρχαι. Δι' ἐτέρου δὲ διατάγματος ἀπηγόρευσε τὸν εἰς τσαμίᾳ μετασχηματισμὸν τῶν ἐκκλησιῶν, ὁρίσας ἵνα οἱ γάμοι, ἐνταφιασμοὶ, καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι θρησκευτικαὶ τελεταὶ ἐκπληρῶνται ἀκωλύτως, κατὰ τὰ προϋπάρχοντα ἔθιμα τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας. Κατὰ τὴν πανήγυριν τοῦ πάσχα αἱ θύραι τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας νὰ ᾧσιν ἀνοικταὶ τριήμερον (2).

Ἐπειδὴ ὁ ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας εἶχε μεταβληθῇ εἰς τσαμίον, ὁ Μωάμεθ ἐχορήγησε τὸν ναὸν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, ὡς πατριαρχεῖον. Μετ' οὗ πολὺ εὐρέθη ἐν μέσῳ τῆς αὐλῆς τοῦ ναοῦ ἄνθρωπος τις πεφονευμένος ὁ πατριάρχης φοβηθεὶς μήπως ὅμοιοι σκηναὶ συνεχέστερον διαδραματισθῶσι, διὰ τὸ ἔρημον τῆς συνοικίας, ἐζήτησε τὴν μονὴν τῆς Παμμακαρίστου, κειμένην ἐν τῇ χριστιανικῇ συνοικίᾳ, ἣτις καὶ τῷ ἐχορηγήθη, μεταβληθέντος τοῦ ναοῦ τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων εἰς τσαμίον.

Ὁ Μωάμεθ, θξύνους καὶ περιέργως, περιήρχετο συνεχῶς τὴν πόλιν ἀναθεωρῶν πολλὰ καὶ ἐρωτῶν καὶ μανθίνων. Μιᾶ τῶν ἡμερῶν εἰσῆλθεν ἔνδον τῆς αὐλῆς τοῦ πατριαρχείου, καὶ ἀφιππεύσας εἰσέβη εἰς τὸν ναὸν, ὅπου καταβὰς ὁ πατριάρχης προσηγόρευσε καὶ προσεκύνησεν αὐτόν. Ἀφοῦ δὲ ὁ Μωάμεθ ἐκάθησεν ἐπὶ θρόνου ἐντὸς τῆς μικρᾶς ἐκκλησίας ἀπήντησε, διὰ διερμηνέως, πολλὰς ἐρωτήσεις πρὸς τὸν πατριάρχην περὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ὁ Γεννάδιος, ἂν καὶ ἀπροπαρασκευαστος, ἐξέθηκε μετὰ παρρησίας καὶ σαφηνείας τὰ κυριώτερα τῆς πίστεως κεφάλαια, τὰ ὅποια ὁ σουλτάνος οὐ μόνον ἀπεδέχθη εὐλαβῶς, ἀλλὰ καὶ κατευχαριστηθεὶς ἐπὶ τῇ σοφίᾳ τοῦ ἀνδρός, τὰ μέγιστα καὶ αὐτόν καὶ τοὺς χριστιανούς ἐκτοτε

(1) Φραντζῆ, σελ. 305.

(2) Hammer, III, σελ. 4—5. — Cantemir, 149. —

Φραντζῆ, 308.

(1) Μανουὴλ Μαλαζοῦ, ἱσorp. (Krusii, Turcograecia).

υπερηγάπησεν. Αποχωρῶν παρήγγειλεν εἰς τὸν πατριάρχην ἵνα καὶ ἐγγράφως ἐκθέσῃ τὴν διάλεξιν, ἥτις καὶ μεταφρασθεῖσα ἀραβιστὶ ὑπὸ τοῦ Ἀχμέτ κριτοῦ τῆς Βερρόιας, ἐνεχειρίσθη αὐτῷ, ὅστις μετὰ προσοχῆς καὶ εὐλαβείας τὴν ἀνέγνωσε (1).

Ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης ἔδειξεν ἀκατανόητον εὐνοίαν πρὸς τὸν Γεννάδιον, πέμπων αὐτῷ συνεχῶς δῶρα, καὶ πᾶσαν παράκλησιν του προθύμως ἐκπληρῶν. Καὶ ἐλέγετο περὶ τοῦ σουλτάνου, ὅτι ἐνωτισθεὶς καὶ πληροφορηθεὶς τὰ περὶ τῆς ἀληθοῦς πίστεως τῶν χριστιανῶν, ἐν ἀμφιβολίᾳ ἦν περὶ τῆς ἐαυτοῦ (2).

Ὁ Γεννάδιος εὐδοκίμως πατριαρχεύσας ἐπὶ πέντε ἔτη καὶ τινὰς μῆνας, συνεκάλεσε σύνοδον ἵνα υποβάλλῃ τὴν παραίτησίν του. Πάντες οἱ κληρικοὶ καὶ ὁ λαὸς παρεκάλεσαν αὐτὸν ἵνα διαμείνῃ. Ἀλλ' ὁ Γεννάδιος ἀπαυδῆσας πλέον ἐπεθύμει ἵνα ἀπομακρυνθῇ τῆς τύρβης, καὶ πρὸς οὐρανὸν ἀνατείνῃ τὸ πνεῦμά του· ἔγραψε τὴν παραίτησίν του εἰς τὸν κώδικα τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ ἀνεχώρησε διὰ τὴν ἐγγὺς τῶν Σεβρῶν μονὴν τοῦ Προδρόμου. ἐν τῷ ὄρει Μενοικέας (3), ὅπου μελετῶν, γράφων, καὶ προσευχόμενος, παρέδωκε τῷ κυρίῳ τὸ πνεῦμα περὶ τὸ 1460. (4)

Β'.

Ἐπειδὴ περὶ Γενναδίου ὁ λόγος, οὐκ ἄσκοπον, οὐδὲ τοῦ προκειμένου ἐκτὸς θεωροῦμεν ἵν' ἀναφέρωμεν περὶ τῆς τότε διεγερθείσης φιλοσοφικῆς πάλης μεταξὺ τῶν λεγομένων Ἀριστοτελικῶν, ὧν ἡγεῖτο ὁ Σχολάριος, καὶ τῶν Νεοπλατωνικῶν, ὧν ἡγεμόνευεν ὁ περίπυστος Πλήθων.

Γεώργιος ὁ Γεμιστὸς ὁ καὶ Πλήθων (διὰ τὸ πλῆθος τῶν γνώσεων) ἐγεννήθη περὶ τὰ μέσα τοῦ 14^{ου} αἰῶνος εἰς Σπάρτην. Ἐὰν ἡ δούλη Ἑλλάς δύναται νὰ ἐγκαυχηθῇ ἐπὶ σοφίᾳ κατὰ τὸν μεσαιῶνα, ἀναντιρρόητως ὁ Γεμιστὸς εἶνε τὸ ἐπιστημότε-

ρον τῆς τοιαύτης αἰγλῆς σημεῖον (1). Νοῦς δαιμόνιος, κριτικὸς, πανδαήμων, τὸν Πλάτωνα καὶ τοὺς νεοπλατωνικοὺς τῆς Ἀλεξανδρείας ἐγκολπώσμενος, ὁ Πλήθων πρῶτος ἐτόλμησεν ἵν' ἀποτινάξῃ τὸν ζυγὸν τῆς Ἀριστοτελικῆς ἢ σχολαστικῆς φιλοσοφίας, ἥτις, διὰ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἀβερρόη, Ἀθικέννου καὶ ἄλλων Ἀράβων φιλοσόφων ἄκραν ἐπίτασιν λαβοῦσα, ἡγεμόνευε καθ' ὅλας τὰς σχολὰς τῆς Δύσεως.

Ἐν ἔτει 1433 συνώδευσε τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην μετὰ τοῦ Σχολαρίου καὶ ἄλλων εἰς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδον, ἀρνηθεὶς νὰ ὑπογράψῃ τὸν διαβόητον τῆς ἐνώσεως τῶν δύο ἐκκλησιῶν ὅρον. Κατὰ δὲ τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ διαμονὴν του ἥνοιξε σχολεῖον, ἐν ᾧ ἐφοίτων οἱ ἐπιστημότεροι νέοι τῆς Ἰταλίας. Κόσμος ὁ ἐκ Μεδίκων, κατέχων τότε ἐν τῶν πρωτίστων ἀξιοματίων τῆς ἀνθρώπου δημοκρατίας, θελχθεὶς ἐκ τῶν μετὰ τοῦ Γεμιστοῦ συνεχῶν διαλέξεων, ἐπεφόρτισεν αὐτὸν νὰ παραδώσῃ δημοσίᾳ τὴν τέως ἀγνοουμένην Πλατωνικὴν φιλοσοφίαν. Ὁ Πλήθων ἔπραξε τοῦτο μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας· τὸ ὄνομα τοῦ Πλάτωνος, ὅπερ προηγουμένως εἶχεν ἀναμνησθεὶς ἀκροθιγῶς πως ὁ Περτράρχης, διήγειρε γενικὸν ἐνθουσιασμόν καὶ εἰς τὰς δημοσίας τοῦ Γεμιστοῦ παραδόσεις συνέβρεον πάσης ἡλικίας καὶ τάξεως ἀκροαταί. Ὁ Κόσμος ἐμφορηθεὶς διὰ τοῦ Πλήθωνος τὰς ὑγιεῖς ἀρχὰς τοῦ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων, ἱδρύσε τὴν Πλατωνικὴν Ἀκαδημίαν, προσωρισμένην ἵνα διαδώσῃ τὴν φιλοσοφίαν ἐκείνην, καὶ μεταφράσῃ τὰ συγγράμματα τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν Νεοπλατωνικῶν. (2)

(1) Περὶ τούτου λέγει ὁ Ἀλλάτιος. Est Pletho stylo accurato, eleganti, presso, Attici succi pleno, sententiis gravi, argumentis vehemiento, eruditione vero, et antiquarum rerum congerie quandoque obscuro atque difficili; non tamen ob gratias ac venerationes, quibus ubique dictionem adspersit, molesto, adeo ut cum antiquis nec immerito aequiparetur, sui aevi scriptoribus a plerisque anteponatur. (Diatriba de Georgiis). Καὶ ὁ καρδινάλιος Βησσαρίων· «Τοιοῦτο ἀνδρὶ οὐ μετὰ Πλάτωνα, ἐξηρήσθω δὲ λόγου Ἀριστοτέλης, οὐκ ἔφυσεν ἡ Ἑλλάς. Μέγας Ἑλλάδι κόσμος εἰς τὸν ἐπιτετα χρόνον ἐσεῖται· τούτου κῦδος οὐποτ' ὀλεῖται. «Παρ. Fabricii, Bibl. Gr. X. — Fulleborn, σελ. 5. — Schoell, Histoire de la litterature gr. VII.

(2) Ὁ προστάτης οὗτος τῶν ἐπιστημῶν ἀνέθρεψε παρ' αὐτῷ τὸν διάσημον Μαρσίλιον Φιτσίνον, ὃν προώρισεν ὡς ἀπόστολον τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας. Ὅταν ὁ πατὴρ τοῦ Μαρσιλίου, ἱατρὸς Φιτσίνος, ἐπαρουσίασε πρὸς τὸν Μεδίκον τὸν νεανίαν υἱόν του, τὸν ὁποῖον ἡ πρόνοια εἶχε προορίσει ἵν' ἀναδείξῃ τὴν δόξαν τῆς ἀκαδημίας, ὁ Κόσμος

(1) Ὁ Κρούσιος ἐδημοσίευσεν τὸ ἑλληνικὸν κείμενον μετὰ τῆς ἀραβικῆς μεταφράσεως. (Turcogr. σελ. 109). Τῆς περιληψήτου δὲ ταύτης διαλέξεως ἐγένοντο πολλαὶ μετατυπώσεις.

(2) Historia Politica. — Μαλαζοῦ, Πατρ. Ἱστορία.

(3) Μανουὴλ Μαλαζοῦ, Π. Ἱ. σελ. 420.

(4) Ἐγράψεν ὁ Γεννάδιος πολλὰ, θεολογικῆς πρὸ πάντων ὕλης, ἐξ ὧν ὁ Φαβρίκιος ἀπαριθμεῖ περὶ τὰ ἑκατὸν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτα. [Biblioth. Graec. XI. Παρ. Schoell, Hist. Lit. Gr. VII.

Ὁ Γεμιστός, μετὰ ὀλιγοχρόνιον, πλὴν εὐκαρ-
πον διδασκαλίαν, ἐπανέστρεψεν εἰς Πελοπόννη-
σον (1), ἐνθ' ἀπεβίωσεν ὑπέργῃος περὶ τὰ 1454
ἐν μέσῳ τῶν νύων καὶ τῶν μαθητῶν του, ἐγκα-
ταλιπὼν φήμην σοφοῦ καὶ ἐναρέτου ἀνδρός, ὅστις
πρῶτος ὑπέσκαψε τὰ θεμέλια τῆς σχολαστικῆς
φιλοσοφίας, μὴ εὐτυχήσας ὅμως ἵνα ἴδῃ τὸν θρί-
αμβον τῶν ιδεῶν του (2).

Ὁ Γεμιστός ἔδωκε τὸ σύνθημα τοῦ μεταξὺ
Πλατωνικῆς καὶ Ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας πολέ-
μου διὰ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ συγγράμματος
«Περὶ ὧν Ἀριστοτέλης πρὸς Πλάτωνα διαφέ-
ρεται.» Χαράττων πορείαν ὅπως ἀντίθετον τῆς
τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων προσπαθησάντων ἵνα συν-
δυάσωσι τὰ δύο φιλοσοφικά συστήματα, ἀνεκή-
ρυξεν ὅτι Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης εἰσὶν ἀσυμ-
βίβαστοι· καὶ ἐν τῇ ἐκδηλώσει ταύτῃ θεωρεῖ τὸν
Πλάτωνα πολὺ ὑπέρτερον τοῦ φιλοσόφου τῶν
Σταγείρων, κατακρίνας τὰς δοξασίας τοῦ Ἀβερρόη
καὶ λοιπῶν. Ἐνεκα τοῦ πρὸς τὸν Πλάτωνα ἐνθου-
σιασμοῦ του παρεγνώρισε τὴν ἀξίαν τοῦ Ἀριστο-
τέλους, τοῦ ἀειμνήστου τούτου νομοθέτου τῆς
καλαισθησίας καὶ τῶν ὑγιῶν δοξασιῶν.

Ὁ Γεωργίος Σχολάριος, ἄγαν Ἀριστοτελικός,

εἶπε πρὸς τὸν πατέρα· «ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὸν πατέρα τὸ
δῶρον τῆς θεραπείας τῶν σωμάτων· ἀλλὰ βεβαίως τὸ
παιδίον τοῦτο ἐγεννήθη ἵνα θεραπεύσῃ τὰς ψυχάς.» Ὁ Μ.
Φιτσίνο, ὡς γνωστὸν, μετέφρασε τὰ συγγράμματα τοῦ
Πλάτωνος καὶ Πλωτίνου.

(1) Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶδε τὸν Γεμιστὸν ὁ πε-
ριφανὴς Φιλέφος, ὅστις γράφει πρὸς τινὰ φίλον του ἐν
Ἰταλίᾳ λέγει· «... ὑπῆρξεν ἡ Πελοπόννησος πάλαι ποτὲ
ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς ἀνδράς καὶ εἰς πλοῦτον ἐπι-
σημοτάτη, ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἤδη ἐξέλιπον. Αἱ συνεχεῖς
τῶν βαρβάρων ἐπιδρομαὶ καὶ τῶν κατοίκων ἡ βῆρυχία
ἐξεκένωσαν τὴν χώραν παντὸς ἀγαθοῦ, ὥστε πλὴν ἐνὸς
Γεωργίου τοῦ Γεμιστοῦ, ἀνδρὸς τῶν ὀντι καὶ σοφοῦ καὶ
σεμνοτάτου τὸ ἦθος, καὶ εὐμάρειαν ἔχοντος ἐν τοῖς λόγοις,
οὐδὲν ἕτερον θέλεις εὐρεῖ ἐπαῖνον τινος ἄξιον. Διότι καὶ
οἱ ἡγεμόνες ἐκείνοι Παλαιολόγοι, αὐτοὶ οὐδὲν ἤττον ὑπὸ
τῆς ἐνδείας περιθιβόμενοι, καὶ πρὸς τοὺς ἑαυτῶν κατα-
«γέλαστοι ἀποδείκνυνται καὶ ἔρμαιον τῆς ἐκείνων ἰδιοτελείας·
» ὅθεν πλὴν ἐνὸς τοῦ Γεμιστοῦ, τ' ἄλλα πάντα εἶναι μετὰ
» οἴκτου . . . ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Γεμιστὸς εἶνε ἤδη ὑπέρ-
» γῃος, καὶ περὶ τινὰ ἀρχὴν ἀπασχολημένος.» 1444 ἐκ
Μεδιολάνων (Μουστοζύδου, Ἑλληνομ. σελ. 387.)

(2) Ὁ Σπανδουγίνος Καντακουζηνὸς ἀναφέρει, ὅτι περὶ
τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ὁ περιφανὴς Σισμὸνδος Μαλατέ-
στας, ἀρχὸν τοῦ Ἀρμινίου, σταλείς ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν εἰς
Πελοπόννησον, ἔλαβε τὰ ὀστέα τοῦ Πλήθωνος, καὶ κατα-
σκευάσας πολυτελέστατον τάφον ἐν Ἀρμινίῳ ἔθαψεν ἐκεῖ
αὐτά. (Sansovino, Orig. Tur. σελ. 194.)

ἐξηγέρθη μετὰ φανατισμοῦ κατὰ τοῦ Πλήθωνος
γράφας Κατὰ τῶν Πλήθωνος ἀποριῶν ἐπ' Ἀ-
ριστοτέλει (1). Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ ὁ
Σχολάριος, ὥσει διὰ τὰ προετοιμάσει τὰ πνεύματα,
συνηγορεῖ ἀπλῶς ὑπὲρ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ Ἀ-
βερρόη, ἀποδεικνύων ὅτι αἱ ἀρχαὶ τούτων συνε-
φώνουν μᾶλλον πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς χριστιανικῆς
θεολογίας. Ἐν τῷ δευτέρῳ ὅμως μέρει ὁ Σχολά-
ριος δριμύτως ἐπιπίπτει κατ' αὐτοῦ τοῦ Πλήθωνος.

Ὁ Γεμιστός ἀπαντῶν ἔγραψε Πρὸς τὰς Σχο-
λαρίον ὑπὲρ Ἀριστοτέλους ἀντιλήψεις.

Ὁ Σχολάριος κατανοῶν, ὅτι δὲν ἠδύνατο ν' ἀν-
τιπαραβληθῇ πρὸς τοιοῦτον ἀνταγωνιστὴν ἐσιώ-
πησε περιμένων εὐνοϊκωτέραν περίστασιν. Ἐπλη-
ροφορήθη, ὅτι ὁ Πλήθων ἔγραφε, κατὰ μίμησιν
τοῦ Πλάτωνος, Περὶ Νόμων, σύγγραμμα ὄντως
παράδοξον, ἀναπτύσσον τὰς περὶ θρησκείας καὶ
ἠθικῆς δοξασίας τοῦ Ζωροάστρου καὶ Πλάτωνος,
καὶ παριστῶν τὴν τῶν Λακεδαιμονίων πολιτείαν
ὡς πρότυπον ἀγωγῆς· ἐν τέλει συνήπτοντο ση-
μειώσεις περὶ τῶν ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων, καὶ
δικαιτητικοὶ κανόνες. Ἰπόκωφος διηγέρθη κατὰ
τοῦ Πλήθωνος καταλαλιά ὡς ἀντιχριστιανικοῦ καὶ
ἀποστόλου τοῦ ἐθνισμοῦ. Προαισθανθεὶς τὴν κα-
τ' αὐτοῦ προσχεδιαζομένην θύελλαν ἀνέβαλλε
τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἔργου του. Μετὰ τὸν θάνα-
τόν του, ὁ Δημήτριος Παλαιολόγος, πρὸς ὃν προ-
φανῶς τὸ χειρόγραφον παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Γεμι-
στοῦ, ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ ἐνεχείρι-
σεν εἰς τὸν Σχολάριον, τότε πατριάρχην, ὅστις
παραχρῆμα τὸ κατεδίκασεν εἰς τὸ πῦρ (1). Ἐν
τινι πρὸς Ἰωάννην Ἐπαρχον ἐπιστολῇ, σωζομένη
ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων, ὁ Γεννάδιος ἐκ-
τίθησι τὰ κατὰ τὴν πυρπόλησιν, καὶ ἀνασκευάζει
διὰ μακρῶν τὰς τολμηράς τοῦ Πλήθωνος δοξα-
σίας. Ἄν καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ ἀντιπροσωποῦντος τὴν Ἀ-
ριστοτελικὴν φιλοσοφίαν πατριάρχου καταδίκαις
τοῦ συγγράμματος τοῦ Πλήθωνος, δὲν προσβάλλη

(1) Τὸ πρῶτον μέρος ἐξέδωκεν ἐν Παρίσις (1858) ὁ
ὁμογενὴς Μηνᾶς Μηνωΐδης.

(2) Λέγεται ὅτι ὁ Δημήτριος Παλαιολόγος ἠδυνήθη νὰ
σώσῃ διάφορα μέρη ἀπὸ τῶν φλογῶν· σημαντικὰ δὲ ἀπο-
σπάσματα ὑπάρχουσι καὶ νῦν εἰς διαφόρους βιβλιοθήκας.
Ἡ σωζομένη « Συγχεφαλαίωσις τῶν Ζωροαστρείων καὶ
Πλατωνικῶν δογμάτων » καὶ τὸ « Περὶ εἰμαρμένης » λέ-
γονται εἶναι μέρη τῆς Νομολογίας τοῦ Πλήθωνος. Ἐν τῇ
βιβλιοθήκῃ τοῦ Μονάχου σώζονται πολλὰ τεμάρια τοῦ Α' καὶ Γ' βιβλίου δημοσιευθέντα ἐν Aretins Beytr zur ge-
sch. und Lit. tom. VI καὶ VII.

ἀμέσως τὸν Πλάτωνα καὶ τοὺς Νεοπλατωνικοὺς, καταδείκνυται ὅμως πρόθεσις μὴ ἔντιμος πρὸς δικαιολόγησιν τῶν ὧσιν ἄλλοτε ἔγραψε κατὰ τοῦ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων, τοῦ ὁποίου τὰ συγγράμματα κινδυνώδη ἦσαν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, ἀφοῦ ἡ ἀνάγνωσις ἢ μᾶλλον ἐνσάρκωσις αὐτῶν εἶχεν ἐπὶ τοσοῦτον διαφθεῖρει τὸ πνεῦμα τοῦ Πλήθωνος, μὴ ἀρκεσθέντος εἰς τὴν θεοποίησιν τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ καὶ συλλαβόντος ἐν ἐκείνῳ τὴν ἀλλόκοτον ἰδέαν κυβερνητικῆς καὶ θρησκευτικῆς μεταρρύθμισεως ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Πολιτείας, καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ Πλωτίνου.

Ὁ ἀγὼν ὅμως δὲν εἶχε περιορισθῇ μετὰ τοῦ Πλήθωνος καὶ Σχολαρίου. Μετὰ τὸν Σχολάριον Θεόδωρος ὁ Γαζής (1) καὶ Γεώργιος ὁ Τραπεζούντιος (2), ὑπῆρξαν διάσημοι ὑπερασπισταὶ τῆς Ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας. Βησσαρίων δὲ ὁ καρδινάλιος (3) καὶ Μιχαὴλ Ἀποστόλιος (4) ἐνθερμοὶ ὁπαδοὶ τοῦ Πλήθωνος καὶ τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας.

Ὁ Γαζής ἔγραψε κατὰ τοῦ Πλήθωνος μετὰ μετριοφροσύνης, ἀπομακρυνθεὶς ὅμως καὶ τῆς πάλης ἅμα εἶδε τὴν ἐξαψὶν τῶν πνευμάτων. Ὁ Μιχαὴλ

Ἀποστόλιος μαθητὴς καὶ φίλος τοῦ Βησσαρίωνος, ἔγραψε κατὰ Γαζή καὶ Ἀριστοτέλους, ἐπισωρεύων ὁρμαθὸν ὕδρευον κατὰ τοῦ πρώτου, καὶ τολμηρῶς ἀποφαινόμενος περὶ γεγονότων, ἅπερ σχεδὸν ἤγνόνε. Τὴν 5 Ἰουνίου 1462 Ἀνδρόνικος ὁ Περιπατητικὸς (1), θεωρῶν μὲν τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ἀριστοτέλους ὑπερτέραν, μὴ ἀπορρίπτων ὅμως καὶ τὴν τοῦ Πλάτωνος, ἀνέτρεψε τὴν κατὰ Γαζή ἀπάντησιν τοῦ Ἀποστόλιου ἐντίμως καὶ διὰ λογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἐπιχειρημάτων καὶ ἐν ἀποδείξει ὅτι δὲν εἶχε τὴν πρόθεσιν νὰ προσβάλλῃ τὸν Βησσαρίωνα, ὅλως τότε κεκηρυγμένον ὑπὲρ τοῦ Πλάτωνος, ἔστειλε τὴν ἀπάντησιν τοῦ νεανίου μαθητοῦ του μετὰ τῆς ἀνατροπῆς του, ὑποβαλλόμενος εἰς τὴν εὐθυκρίσιαν τοῦ σοφοῦ καρδινάλιου. Ὁ Βησσαρίων, ἀφοῦ ἐπισταμένως ἀνέγνωσεν ἀμφοτέρω, κατεδίκησε τὸν Ἀποστόλιον, καὶ ἐπεδοκίμασε τὴν ἀπάντησιν τοῦ Ἀνδρόνικου.

Ὁ Γεώργιος ὅμως Τραπεζούντιος, ἅμ' ἀπεβίωσεν ὁ πρόμαχος τοῦ Πλατωνισμοῦ Γεμιστὸς, ἐδημοσίευσεν λατινιστὶ *Σύγκρισιν Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους*, ἐπιχέων τὴν μελανοτέραν χολὴν κατὰ τοῦ Πλήθωνος καὶ τῶν ὁπαδῶν του. Μεταφράζομεν τὴν ἐξῆς περικοπὴν « Ἐγεννήθη καὶ ἀνέτρεφθη » ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν δευτέρως Μωάμεθ, ὅστις, ἂν » δὲν προφυλαχθῶμεν, θέλει ὑπερβῇ τὸν πρῶτον, » διὰ τῶν κακῶν συνεπειῶν τῆς διδασκαλίας του, » ὅσον ὁ Μωάμεθ ὑπερέβη τὸν Πλάτωνα. Μαθη- » τῆς καὶ ὁπαδὸς τοῦ φιλοσόφου τούτου ὁ ἐν λό- » λῳ Πλήθων ἐδημιούργησε καὶ ἐξέθηκε μετὰ » πολλῆς τφόντι τέχνης καὶ εἰς γλαφυρὸν ὕφος » νέους κανόνας ὡς πρὸς τὴν ἀγωγὴν τοῦ βίου » καὶ πιστεύεται, ὅτι ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἐξή- » μεσε πλῆθος βλασφημιῶν κατὰ τῆς θρησκείας. » Τόσον ζηλωτῆς τοῦ Πλάτωνος ἦτο ὥστε μόνον » τὰ αἰσθητάματα τούτου εἶχεν ἐνσαρκισθῇ καθ' ὅ- » σον ἀφορᾷ τὸ περὶ φύσεως θεῶν, ψυχῆς κλπ. » Τὸν ἤκουσα ἐν Φλωρεντίᾳ λέγοντα, ὅτι μετ' ὅ- » λίγα ἔτη πάντες οἱ ἐπὶ τῆς γῆς ἄνθρωποι θέλου- » σιν ἀσπασθῇ ἐν κοινῇ συνειδήσει καὶ τῷ αὐτῷ » πνεύματι, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν θρησκείαν. Καὶ » ἐπειδὴ τὸν ἠρώτησα, ἂν ἡ θρησκεία αὕτη ἦτο » ἡ τοῦ Χριστοῦ ἢ ἡ τοῦ Μωάμεθ, ἀπεκρίθη, Μή- » τε ἡ μία, μήτε ἡ ἄλλη, ἀλλὰ τρίτη τις μὴ » διαφέρουσα τοῦ ἐθνισμοῦ. Ἐκτοτε τὸν ἀπεστρά-

(1) Θεόδωρος Γαζής Θεσσαλονικεὺς καταφυγὼν μετὰ τὴν ἄλυσιν τῆς πατρίδος του (1430) εἰς Ἰταλίαν, ἔβη τὸ κατὰ πρῶτον ἀντέγραφε χειρόγραφα ἐν 1440 διωρίσθη καθηγητὴς ἐν Φερράρᾳ, ἀποβιώσας (1478) ἐν Καλαβρίᾳ· ἔγραψε τὴν γνωστὴν γραμματικὴν, καὶ ἄλλα συνταγμάτια.

(2) Γεώργιος Τραπεζούντιος Κρήσις, ἐβλῶν εἰς Ἰταλίαν ὀλίγον πρὸ τοῦ Γαζή· ὑπῆρξε καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐν Βικενσίᾳ, Βενετίᾳ, καὶ Ῥώμῃ ἀποβιώσας ἐν τῇ τελευταίᾳ μητροπόλει (1485) λίαν γηραλέος, ἀπολέσας τὴν μνήμην.

(3) Ἰωάννης Βησσαρίων ἐκ Τραπεζούντος· διήλθε τὴν νεότητά του ἐν τινι μονῇ τῆς Πελοποννήσου, ἔβη ὁ Πλήθων ὑπῆρξε διδάσκαλός του εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν. Ἐκλεχθεὶς ἀρχιεπίσκοπος Νικαίας ἐν ἔτει 1438, παρעυρέθη εἰς τὴν Φλωρεντινὴν σύνοδον, κηρυχθεὶς ὑπὲρ τῶν Λατίνων. Ὁ Πάπας τὸν προεχείρισε καρδινάλιον ἐν ἔτει 1439. Ἀπελάμβανε μεγίστης ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἀνατολῇ ὑπολήψεως· οἷς παρ' ὀλίγον ἂν ἐκλεχθῇ πάπας. Ἀπεσάλῃ ὡς πρέσβυς εἰς διαφόρους ἐπισήμους ἀποστολάς. Τὸ μέγαρόν του ἦτο γενικὴ συνέντευξις πάντων τῶν ἀγαπώντων καὶ καλλιεργούντων τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας. Ἐν 1468 ἐδωρήσατο εἰς τὴν Ἑνετικὴν γερουσίαν τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην του. Ἀπεβίωσε (1472) ἐν Ῥαβέννῃ. Τὸ σῶμά του μετεφέρθη εἰς Ῥώμην· ἐν τῇ κηδείᾳ παρעυρέθη καὶ ὁ πάπας, παράδειγμα οὐ οὐδέποτε ὅμοιον ἐγένετο.

(4) Μιχαὴλ Ἀποστόλιος Βυζάντιος μαθητὴς καὶ φίλος τοῦ Βησσαρίωνος, ὑπὲρ οὗ συνέθετο τὸ ὑπὸ Fulleborn δημοσιευθὲν ἐπικήδειον ἐγκώμιον· ἦτο πατὴρ τοῦ περιβόητου Ἀρσενίου Μονεμβασίας, καὶ τοῦ Ἀριστοδοῦλου Ἀποστόλιου.

(1) Ἀνδρόνικος Κάλλιστος Θεσσαλονικεὺς, διὰ τὴν πρὸς τὸν Ἀριστοτέλη κλίσιν του Περιπατητικὸς ἐπονομαζόμενος.

» φην, ὡς ἐπικίνδυνον ἔχιδναν, καὶ οὐδέποτε ἡ-
» δυνήθηεν ἔν' ἀποφασίσω καὶ τὸν ἰδῶ ἢ τὸν ἀ-
» κούσω. »

Ὁ Βησσαρίων ἀγανακτήσας διὰ τὰς ὕβρεις ἀ-
πῆντεσεν in Calomniatorem Platonis. Ἐπειδὴ
ὁμῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχε πυρποληθῆ ὑπὸ
τοῦ Γενναδίου τὸ περὶ Νόμων σύγγραμμα τοῦ Γε-
μιστοῦ, ὁ καρδινάλιος οὐδὲ μνεῖαν ποιεῖται ἐν τῇ
ἀνατροπῇ περὶ τοῦ δυσυχοῦς διδασκάλου αὐτοῦ. (1)

Οἱ Ἴταλοὶ κατὰ πρότερον ἔμειναν ἀπλοὶ θεαταὶ
τῆς πάλης· ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἢ ὑπὸ τοῦ ἐκ Με-
δίκων Κόσμου ἰδρυθεῖσα Ἀκαδημία ἐκηρύχθη σύς-
σωμος κατὰ τῶν διασυρόντων τὴν φιλοσοφίαν τοῦ
Πλάτωνος, τοῦ ὁποῖου ἐκήρυξαν τὴν ὑπεροχὴν
τῶν φιλοσοφικῶν ἀρχῶν. Πρῶτοι πρόμαχοι ἐν Ἰτα-
λίᾳ τοῦ Πλατωνισμοῦ ὑπῆρξαν ὁ Μαρσίλιος Φι-
τσίνο, καὶ ὁ περίφημος Ἰωάννης Πικ ὁ ἐκ Μα-
ρανδόλης, κόμης τῆς Κογκορδίας· μετὰ δὲ ταῦτα
ὁ Ἄγγελος Πολιτιανὸς, καὶ Χριστόφορος Λανδίνος,
πρὸς οὓς ἠνώθησαν οἱ Καβαλκάντης, Περεγράνιος,
Ἀντώνιος Ἄλιος, Βαρθελεμῆς, Βαλόρης, Νούτσης,
Οὐγολίνης, Μιχελότης, Λίππης καὶ Καρδουάλιος. (2)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΑΘΑΣ.

(1) Boivin, in Mémoires de l'Académie Royale,
1736, tom. 14, σελ. 715 κ. ἐπ.

Ὁ Λέων Ἀλλάτιος συνηγορεῖ ἐνθουσιωδῶς ὑπὲρ τοῦ Πλή-
θωνος, ἀδίκως συκοφαντηθέντος ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων
μεθ' ὧν ὑπερησπίσθη τὴν ὀρθοδοξίαν ἐν τῇ Φλωρεντινῇ
συνόδῳ, καὶ οἵτινες τεινεῶτα τὸν κατεδίκασαν. Ὡρνεῖ δὲ
τὴν ἀπώλειαν τοῦ περὶ Νόμων συγγράμματος τοῦ Πλήθωνος
προτιθεμένου μόνον τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Πλατωνικοῦ συστή-
ματος καὶ οὐχὶ τὴν ἀνατροπὴν τῆς θρησκείας, ὡς διέδω-
καν οἱ ἀντίπαλοί του.

(2) Schoell, Histoire de la Litter. Grec. VII.

Μετὰ ἕνα αἰῶνα ὁ ἐκ Βερónης Βερναρδίνος Δονάτος ἐπι-
θυμήσας ν' ἀνανεώσῃ τὴν φιλοσοφικὴν λογομαχίαν ἐδη-
μοσίευσεν λατινιστὶ τὸ περὶ διαφορᾶς Πλάτωνος καὶ Ἀρι-
στοτέλους σύγγραμμα τοῦ Πλήθωνος ἐν εἰδεί διαλόγου (De
Platonicae atque Aristotelis philosophia differential).
Τὸ σύγγραμμα ὁμῶς τοῦτο παραδόξως οὐδεμίαν σπουδαίαν
ἐντύπωσιν τότε διήγειρε. (Παρ. Roivin, Polemique,
αὐτόθε).

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ὑπὸ

ΚΑΡΟΛΟΥ ΟΤΤΙΟΦΡΕΔΟΥ ΜΥΛΛΕΡ.

Ἀποσπῶντες ἐκ τῆς παρ' ἡμῶν μεταφραζο-
μένης Ἱστορίας τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων
τοῦ περικλεοῦς Κ. Μύλλερ τὸ πρῶτον κεφάλαιον,
ὅπου πραγματεύεται περὶ τῆς Γλώσσης
τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων παρέχομεν ὑμῖν, Κ.
Συντάκτα, πρὸς δημοσίευσιν, μετὰ τῆς ἐλπίδος
ὅτι οἱ ὑμέτεροι ἀναγνώσται θέλουσιν εὐχαρί-
στως ἀποδεχθῆ τὴν ὅσον σοφὴν καὶ σπουδαίαν
ταύτην πραγματείαν τόσῳ περιεργον καὶ πολὺ
ἔχουσαν διὰ πάντας, ἐδίωκε τοὺς Ἑλληνας ἡμᾶς,
τὸ διαφέρειν. Ἐπιτίθω μετ' ὀλίγας ἡμέρας τὰ
σᾶς στείλω καὶ τὸ Β' κεφάλαιον, ὅπου πραγμα-
τεύεται περὶ τῆς ἀρχαιοτάτης θρησκείας τῶν
Ἑλλήνων.

Περὶ τῆς γλώσσης τῶν ἀρχαίων

Ἑλλήνων.

Ἡ γλῶσσα οὖσα τὸ πρῶτον προῖον τῆς ἀνθρω-
πίνου διανοίας, εἶνε τὸ θεμέλιον ὅλων τῶν ἀλλη-
λοδιαδόχων παραγωγῶν καὶ τὸ ἀσφαλέστερον ἅμα
σημεῖον τοῦ πόθεν πηγάζει καὶ ὅποια σχέσεις
συνδέουν τὸ ἐν μετὰ τοῦ ἄλλου ἔθνους. Ἐντεῦθεν
ἐγεννήθη ἡ συγκριτικὴ σπουδὴ τῶν γλωσσῶν, ἥτις
μόνη διαφωτίζει πῶς τὰς σχέσεις, ἃς εἶχον οἱ λαοὶ
κατὰ τὰς ἀπομεμακρυσμένας ἐκείνας ἐποχάς, εἰς
ἃς οὐδὲν εἶδος ἀναμνήσεως, οὐδεμίαν παράδοσιν,
οὐδεὶς μῦθος ἀναβαίνει. Διὰ ταύτης τῆς σπουδῆς
ἥτις κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐκαλλιεργήθη
εὐρύτερον καὶ ἐπιστημονικώτερον ἢ πρότερον, ἐ-
γένετο δῆλον, ὅτι μέγα μέρος τῶν ἐθνῶν τοῦ κό-
σμου ἐσχηνάτισαν μίαν οἰκογένειαν, ἥς αἱ διάφο-
ροι γλῶσσαι, ἐξαιρουμένων οὐκ ὀλίγων ῥιζικῶν
φωνῶν, ἃς δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα νὰ παρα-
τηρήσωμεν, ἔχουσι γενικῶς τὴν αὐτὴν γραμματι-
κὴν κατασκευὴν καὶ τοὺς αὐτοὺς τύπους τῆς πα-
ραγωγῆς καὶ κάμψεως. Ἡ οἰκογένεια αὕτη τῶν
λαῶν περιλαμβάνει τοὺς Ἰνδοὺς, ὧν τὴν γλῶσσαν
διετήρησεν ἡμῖν ἐν τῷ ἀρχικῷ καὶ ἀγνοτέρῳ αὐ-
τῆς τύπῳ ἡ Σανσκριτικὴ, τοὺς Πέρσας, ὧν ἡ ἀρ-
χικὴ γλῶσσα ἡ Ζερδική, φαίνεται συνδεδεμένη
διὰ τῶν στενωτέρων μετὰ τῆς Ἰνδικῆς δεσμῶν.